

- מדוע ממשיך הציבור הערבי לאחוז בזהותו הפלסטינית למרות כל תהליכי השילוב בחברה הישראלית? התשובה מצויה בדבריו של ההוגה הציוני אחד העם: "שאלו את האש, מפני מה היא בוערת! שאלו את השמש מפני מה היא זורחת! שאלו את האילן מפני מה הוא גדל!... כך שאלו את היהודי, מפני מה הוא יהודי. אין ביכולתנו לבלתי היות מה שהננו." גם אנחנו, הפלסטינים אזרחי ישראל, איננו יכולים לזנוח את המרכיבים החשובים המעצבים את זהותנו. לא נוכל לעקור אותם מלבנו.
- מדינה יכולה להתקיים, לשגשג ולהתפתח גם כשאין היא מספרת על עצמה רק סיפור אחד, אלא מכילה כמה סיפורים על אודותיה, המסופרים מזוויות שונות על ידי הקבוצות השונות החיות בה. אין סיבה שגם אזרחי ישראל הערבים לא ימצאו ביטוי לסיפורם הקולקטיבי במרחב הציבורי ואפילו בחלק מסמלי המדינה ומוסדותיה.
- כפי שמוקצה תקציב להנצחה של מנהיגים ואתרי מורשת יהודים, ראוי לייחד תקציב להנצחת מנהיגים ואתרי מורשת חשובים לאזרחי ישראל הערבים. תקציבים אלה צריכים להימצא בשליטתה של ההנהגה הערבית בישראל ואופן חלוקתם צריך להיקבע על ידיה.
- הסיפור הפלסטיני חייב לקבל ביטוי ותוקף גם במסגרת עבודתה של ועדת השמות הממשלתית – הקובעת שמות ליישובים ואתרים שונים בכל חלקי הארץ.
- מינויים של שר חקלאות ערבי, שרה לשוויון חברתי ערבייה, שר בריאות ערבי או שרת תרבות ערבייה לא יקרבו את מדינת ישראל ולו בצעד אל חורבן החלום הציוני.
- יש למנות ערבים וערביות לתפקידים בכירים בשירות הציבורי – ולא רק לתפקידים שמתמקדים בחברה הערבית, אלא גם לכאלה העוסקים בקביעת מדיניות כוללת.
- **יש לבטל את חוק הלאום ולהחליפו בחוק יסוד שיתבסס על הסכמות רחבות** שיושגו בדיון אמיתי, עמוק ומכבד בין כל הקבוצות בישראל. מהלך זה יהיה צעד ראשון לבניית אמון בין אוכלוסיות המיעוט בארץ ובין אוכלוסיית הרוב היהודית.
- **על מנהיגי המחנה הליברלי להישיר מבט אל הפצעים שנגרמו בגלל התנהלותה של המדינה כלפי אזרחיה הערבים**, פצעים שעדיין לא הגלידו, ולהשתתף בשיח רציני עליהם.

- **בכל הנוגע לחינוך, תרבות ושפה – המינימום הנדרש הוא לאפשר לאזרחי ישראל הערבים אוטונומיה מוגנת ומטופחת.** בדיוק כפי שלדתיים הלאומיים ולחרדים יש אוטונומיה מלאה בנוגע לחינוך הערכי והזהותי של ילדיהם, זכותנו להנחיל לילדינו את הנרטיב הפלסטיני במערכת החינוך וזכותנו גם להתאבל ולזכור את אסוננו (הנכבה).
- **על המנהיגות הפוליטית להוקיע כל ניסיון של דה-לגיטימציה לציבור הערבי – החל בטענות כלפי חברי כנסת, המתויגים חדשים לבקרים כ"גיס חמישי", וכלה בניסיון להדביק לערבים סטריאוטיפים גזעניים באמצעי התקשורת או במרחבים אחרים.**
- **חשוב מכל, יש לראות בסיום הכיבוש בשטחים יעד מהותי ועקרוני ולחתור חתירה מתמדת כדי להגשימו.** כל עוד הוא ייתפס כמשוכה שניתן לדלג מעליה בקלילות, בזמן שהמדינה מבקשת רק לעסוק "בענייניה הפנימיים של ישראל" בכל הנוגע למערכת היחסים עם הערבים אזרחי המדינה, לא נצליח לייצר מציאות אחרת.
- **הציבור הערבי בישראל אינו האויב.** להיפך, הוא ידיד שעמו אפשר למצוא מכנה משותף רחב בנושאים רבים, לא פחות – וסביר להניח שיותר – מקבוצות אחרות שנחשבות כיום לגיטימיות יותר לישיבה משותפת בממשלה.

עפ"י: שיעור מולדת, נסרין חדאד חאג' יחיא, 2019